

ანთროპონიმები იმერეთის XI-XII საუკუნეთა
ეპიგრაფიკაში

Anthroponyms in the epigraphy of Imereti of
XI-XII centuries

რუსუდან საღინაძე

Rusudan Saginadze

აკაკი წერეთლის სახელმწიფო უნივერსიტეტი

Akaki Tseretely State University

ჰუმანიტარულ მეცნიერებათა ფაკულტეტი

Faculty of Humanities

საკვანძო სიტყვები: ეპიგრაფიკა, სემანტიკა, მოტივირებული,
ინფორმაცია, გვარი

Key words: Epigraphy, semantics, motivated, information, surname

ჩვენამდე მოღწეულ უძველეს ქართულ ეპიგრაფიკულ ძეგლთა შორის გამორჩეულია იმერეთის წარწერები XI-XII საუკუნეებისა, რომლებიც განსაკუთრებით მდიდარია ანთროპონიმთა სიუხვით. ღმერთის, ანგელოზთა, წმინდანთა და მოწამეთა სახელებთან ერთად გვხვდება მაღალი და შედარებით დაბალი იერარქიის პირების, წარწერათა შემკვეთებისა თუ შემსრულებლების სახელები და გვარები. ჩვენი კვლევის ობიექტია ქუთაისის, ხონის, ვანის, თერჯოლის, ქიათურის, საჩხერის ლაპიდარულ წარწერებში (სულ 88 წარწ.) შემონახული ანთროპონიმები (შემდგენელი ვ. სილოგავა, 1980 წ.). მათ შორის უმრავლესობა არის XI საუკუნისა.

ქართულ ანთროპონიმიაში ქართული პირის სახელებთან ერთად გამოიყოფა უცხოურიც. რ. თოფჩიშვილის აზრით, უცხო სახელები ქართველ ხალხში, უპ. ყოვლისა, პრივილეგირებული ფენის წარმომადგენელთა შორის იკვალავდა გზას, საბოლოოდ კი „ყვედა შემოსუდი სახედი თანაახსებობდა კანონიზებუდ ქიხისტიანუდ და საკუთიხვ ქაითუდ-ქაითვედუხ საკუთაი სახედებთან ეითად“ (თოფჩიშვილი, 2002, გვ. 93). იმერეთის ეპიგრაფიკულ ძეგლთა მონაცემებით, ანალოგიური ვითარებაა XI-XII საუკუნეებშიც. მაგალითად, გვხვდება ძველი ებრაულიდან შემოსული სახელები (ზოგი მათგანი ვარიანტებითაც):

ივა (ებრ. ღვთის საჩუქარი): „უ-ო, გა(ნ)უსუ(ე)ნე სულსა **ივანისასა...**“ (თუზი, თერჯოლა). ამ სახელის ვარიანტი უნდა იყოს ივნას წარწერაში (სიმონეთი, თერჯოლა) ნახსენები **ივნა**: „ქ-ე, შ-ე **ივნაჲ**“. ვ. სილოგავას აზრით, შესაძლოა, ორივე, **ივა** და **ივნა**, დაკავშირებული იყოს სახელებთან **ივ(ა)ნაჲ** (დას. საქ. წარწ., 1980, გვ. 112), რომლის ამოსავალი ფორმა **იოვანე** დასტურდება იმერეთის ეპიგრაფიკაში: „...შ-ე **ი(ოვან)ე...** შვილნი **ი(ოვან)ესნჲ**“ (ქუთ. სახელმწ. ისტ. მუზეუმი, XI-XII სკ.). ამ სახელის ამოსავლად მიჩნეულია **იეჰოხანან**, **იოჰანან** (ძვ. ებრ. ვისაც ღმერთი სწყალობს). ის ებრაულიდან ისესხა ბერძნულმა, იქიდან კი სხვადასხვა სახით მოხვდა მსოფლიოს მრავალ ენაში.

„(იგი) ქაითუდში შემოსუდია ბეხძნუდი ვოკაცივის... ფოხმით და ხანმეგ-ჰაემეგ ტექსტებში (უფხო გვიანაც) გვხვდება იოჰანე, შემდეგ – იოანე და იოვანე, ბოლოს – ივანე, შემოკლებით – ვანო... აქედან ჩანს, რომ X საუკუნის მეოხე ნახევარში ქაითუდ მეტყველებაში უკვე **ივანე** იყო დამკვიდრებული, მაგჩამ წეხისას, დიგეხაგუხუდი გხადიცის გავდენით, ჯეხ კიდევ **იოვანე** სჭაიხობდა“ (ჭუმბურიძე, 1987, გვ. 353);

იაკობი (ძვ. ებრ. მიმდევარი): „ქ-ე, შ-ე **იაკობ**“ (სიმონეთი, თერჯოლა)... იგი თავდაპირველად ნიშნავდა ტყუპთაგან მეორეს, მომდევნოს,

შემდეგ კი შეიძინა მნიშვნელობა ღვთის მიმყოლის, ღვთის კვალზე მავალისა (იქვე, გვ. 344);

XI საუკუნის იმერეთში გავრცელებული სახელია **მიქაელი** (ძვ. ებრ. ღვთის სწორი, ღვთაებრივი): „[წმიდაო ს(ა)მ(ე)ბ(ა)ო, შ(ე)იწყალე] **მიქ(ა)ელ**], ესე ქვა მ[ან] [შ]ესწირა“ (ბაჯითი, საჩხერე); იგი გვხვდება დარკვეთის (ჭიათურა), ღვანკითის (თერჯოლა) წარწერებშიც. **მიქაელიც** ებრაულიდან შევიდა ბერძნულში და ამ გზით გავრცელდა სხვადასხვა ფორმით მსოფლიოს მრავალ ენაში (ჭუმბურიძე, 2003, 187);

ებრაული უნდა იყოს ხონის XI-XII საუკუნის წარწერაში მოხსენიებული სახელი **ლიშაი** (= საჩუქარი): „წ-ო გ-ი, შ-ე **[ი(ოვ)]ანე ლიშაი** გ(ი-ორგ)ის ძე ა-წ“.

ქართულში ცოტაა **ი** ხმოვანფუძიანი პირის სახელები. უმეტესობა ნასესხებია ბერძნული **-იოს** დაბოლოებიანი სახელებისაგან. მათგან ყველაზე მეტად არის გავრცელებული **გიორგი**. აღსანიშნავია, რომ იმერეთის XI საუკუნის ეპიგრაფიკაში **გიორგი** მეტწილად გვხვდება წმინდანთა და მოწამეთა, მაღალი იერარქიის პირთა აღმნიშვნელად. მაგალითად: „წ-ო **გ(იორგ)ი**, მეოხ ეყ(ა)ვ წ(ინაშ)ე...“ (სავანე, საჩხერე); „ად[გი]ლს[ა] **[მთ(ა)ვ(არ)მ(ო)წ(ა)მისა გ(იორგ)ი(ს)სა...**“ (გადიდი, ვანი); „წ-ო ს(ა)მ(ე)ბ(ა)ო, შ-ე დ(იდე)ბ[უ]ლი **გ(იორგ)ი მ(ე)ფ(ე)ა**“ (კაცხი, ჭიათურა)... „...მე, **გ(იორგ)ი ე(რისთავთ)-ე(რისთავმან)** ავაშენე ესე წ-ა ეკლესიაჲ სავანის(ა)ჲ“ (სავანე, საჩხერე)... **გიორგი** გვხვდება შედარებით დაბალი იერარქიის პირის სახელადაც: „[წ-ო ს(ა)მ(ე)ბ(ა)ო, შ-ე **გ(იორგ)** **ი** ესე ქვა მ(ა)თდა იყიდა“ (ბაჯითი, საჩხერე)...

კვრიკე (< ბერძნ. უფალი, ბატონი): „† წ-ო გ-ი, შ-ე **კ(ვრიკ)ე...**“ (სიმონეთი, თერჯოლა); „...შვი(ლ)ნი გოლიათ(ი)სნი: ა(ნ)ტონი გოდობრელი, ლ(ი)პ(არი)ტ და **კ(ვრიკ)ე...**“ (დარკვეთი, ჭიათურა)... **კვრიკეს** ქართულ შესატყვისად მიჩნეულია **უფლისა**, რომელიც ქართულში ადრიდანვე იყო არაერთი ისტორიული პირის სახელი...

იმერეთის ეპიგრაფიკაში არის სპარსული წარმოშობის პირის სახელებიც. ასეთია:

რათი (სპარს. ბატონი ან დიდსულოვანი, სულგრძელი): „ა(ლ)ვაშენე [...] **რათისა** და, [...] ცოდვილისა ს(უ)ლისა ჩ(ე)მისა“ (გადიდი, ვანი). **რათი** არის ერისთავთა საგვარეულო სახელი (ჭუმბურიძე, 1987, გვ. 364);

საურმაგი (ძვ. სპარს. შავმკლავა): „† წ-ო გ-ი, შ-ე **ს(ა)ურმ(ა)გ**, ძე აქუნისა...“ (სავანე, საჩხერე). **საურმაგი** ერქვა ფარნავაზ მეფის ვაჟს (ძვ. წ. აღ. III სკ.)...

1046 წ. ტაძრის სამშენებლო წარწერაში (სავანე, საჩხერე) ნახსენებია **ხურსი** (ერისთავი). იგი სპარსული სახელია და ნიშნავს დათვს

(ქართული გენეალოგია: <http://www.geogen.ge/ge/msearch/4334/>). შდრ. **ხოვრსი** (> ხურსი): „† ს(ა)მ(ე)ბ(ა)ო ნ-ო შ-ე და ადიდე მ(ა)რ(ია)მ დეოფალი და შვილნი მისნი – გ-ი და **ხოვრსი**“ (ქორეთი, საჩხერე);

ვარდანი (თუზი, თერჯოლა) სპარსულია და ნიშნავს გმირს ან მოქალაქეს. იგი შემოსულია სომხურიდან (ჭუმბურიძე, 1987, გვ. 338).

აღმოსავლური წარმოშობისა უნდა იყოს იმერეთის წარწერებში მოხსენიებული სხვა სახელებიც: **იოჰაბ-ი** (კაცხი, ჭიათურა), **ჰარაბა** (ჰარაბას წარწ., 1046 წ.), **იოანე**, **იაკობი**, **მიქაელი**, **გიორგი**, **რათი** (ბევრი სხვა სახელის მსგავსად) კი გაქართულებული, კანონიზებული ქრისტიანული სახელებია (თოფჩიშვილი, 2002, გვ. 94).

ქართული ანთროპონიმების უძველეს ფონდში ალ. ღლონტი გამოყოფს სამ ჯგუფს: ძირეულ, წარმოქმნილსა და თხზულ სახელებს. ამათგან პირველ ორს მეცნიერი ქრონოლოგიურად უძველეს ფენას მიაკუთვნებს, თხზულს კი – გვიანდელს (1986, გვ. 15). იმერეთში დასტურდება სამივე ჯგუფის პირის სახელები.

სემანტიკური ნიშნით ანთროპონიმიაში გამოყოფენ ორ ჯგუფს. ესენია: 1. არამოტივირებული, ანუ სემანტიკადაბინდული სახელები და 2. მოტივირებული, ანუ სემანტიკადაუბინდავი სახელები (გოდერძიშვილი, 2012, გვ. 50).

იმერეთის ლაპიდარიუმის ანთროპონიმია სემანტიკურად არაერთგვაროვანია. ჩვენი მასალის მიხედვით დასტურდება მოტივირებული, გამჭვირვალე ეტიმოლოგიის გაანთროპონიმებული პირის სახელები: **ხუცი** (კაცხი), **მოლოზონი** (ქორეთი), **ხატისა** (სიმონეთი), **ფერისა** (ქორეთი), **იანვარ** (იქვე). ცნობილია ამ სახელის ხმოვანფუძიანი ვარიანტი **იანვარა**, რომელიც, ზე ჭუმბურიძის აზრით, ქართული სახელია, ნიშნავს „იანვარში დაბადებულს“, „იანვრისას“. თვით სახელწოდება **იანვარი**, თავის მხრივ, მიღებულია რომაელთა ღვთაების **იანუსის** სახელისაგან (ქართული გენეალოგია: <http://www.geogen.ge/ge/msearch/4312/>).

რ. თოფჩიშვილი აღნიშნავს, რომ „ქართლის ცხოვრების“ პირველ ტომში წარჩინებულთა შორის მხოლოდ ორჯერ გვხვდება საკუთრივ ქართული სახელი: ზვიადი და კახაბერი. „**ზვიადი** პოპულარული სახელი იყო ყველა დროის საქართველოში. ის XIII საუკუნის საბუთშიც გვხვდება“ (2002, გვ. 94). ჩვენი საანალიზო მასალის მიხედვით, **ზვიადი** დასტურდება უფრო ადრეც, პერევის (ჭიათურა), ასევე, ქორეთის (საჩხერე) XI საუკუნის, წარწერებში. იმავე ეპოქაში არსებობს მისი თხზული ვარიანტი **გულზვიადიც**: „ავაშენე ...ს(ა)ლ(ო)ცვ(ე)ლ(ა)დ ...მშ(ო)ბ(ე)ლთა ჩ(ე)მთათჳს – **გ(უ)ლზ(ვია)დ(ი)სთ(ვ)ს** და მ(ა)რ(იამი)სთ(ვ)ს...“ (სავანე, საჩხერე).

ნათელი არ არის ზოგიერთი ანთროპონიმის ეტიმოლოგია. ასეთია, მაგალითად: **გოლიათი** (დარკვეთი, ჭიათურა), **ვაშაყმა** (თუზი, თერჯოლა), **შალვა** (სიმონეთი, თერჯოლა; ბაჭთი, საჩხერე...). ალ. ჭინჭარაული **შალვას** უკავშირებს ქართულ სახელს **შავლეგს** (= შავი, შავგრემანი): „დედას კაცი მოუვიდა: შენ შავლეგი მოგიკლესა... შალვას დედა მოტიროდა, მოიშლიდა გიშრის თმასა“ (ქხპ, XI, 17) (ქართული გენეალოგია: <http://www.geogen.ge/ge/msearch/4328/>), ზ. ჭუმბურიძის განმარტებით, **შალვა** ებრაულია და ნიშნავს მშვიდობას, თუმცა მეცნიერი არ გამორიცხავს ალ. ჭინჭარაულის ვარაუდს ქართულ სახელთან, **შავლეგთან**, მისი დაკავშირების შესახებ. **შალვა** თორელთა საგვარეულო სახელი იყო. მისი ადრინდელი ფორმა **შაველა > შავლა** შემონახულია გვარებში: შავლაძე, შავლიძე, შაველაშვილი... (ჭუმბურიძე, 1987, გვ. 373).

არამოტივირებული, სემანტიკადაბინდული სახელებია: **ლიპარიტი** (დარკვეთი, ჭიათურა), რომელიც გაურკვეველი მნიშვნელობისაა და ქართულიდან არის შესული სომხურში. იგი თრიალეთის ერისთავთა სახელია (ჭუმბურიძე, 1987, გვ. 353); **ლაჩხი**, **კოხალა** (დარკვეთი); **იხნა** (სიმონეთი); **სირა** (კაცხი); **ქორდა** (ქორეთი)...

იმერეთის ლაპიდარიუმში შემონახულია XI საუკუნის მაღალი იერარქიის წარმომადგენელ ქალთა სახელები: **გუარანდუხტი** – ბაგრატ მეფის დედა (ბაგრატ. ტაძრ. წარწ., ქუთაისი), **მარიამი** – გიორგი ერისთავთ-ერისთავის დედა (სავანე, საჩხერე), **ცხორება** – იოანე ერისთავთა ერისთავის ასული (კაცხი, ჭიათურა)...

საანალიზო მასალაში უხვად არის სხვა სახის ონომასტიკური მასალაც, რომელშიც ჩანს გვარის, გვარსახელისა თუ მეტსახელის ისტორია. ასეთია: „...მ(ი)ქ(ა)ელ **მიჭტინისა ძ(ე)ი**“ (ქორეთი), „...მ(ი)ქ(ა)ელ **მჭევრაის ძე** ქორდაი“ (იქვე). შდრ. მჭევრაის ძე – ჭირაძს ძის. ან: ჭ(ა)რელის ძე (ვ. სილოგავა) (დას. საქ. წარწ., 1980, გვ. 126), „...**იოჭიპი(ს) ძენი**“ (იქვე)... აგრეთვე, სხვა წარწერებში: „...**ჯიჯუისძისა**...“ (კაცხი); „...**ღვინოს ძეი** გიორგი“ (სიმონეთი); „...**გმ(ი)რ(ი)სძისა** კ(ვრიკ)ესა“ (სავანე); „...**ს(ა)ჯის ძე** გ(იორგ)ი“ (ხონი, XI-XII სკ.); „...**სტ(ე)ფ(ა)ნე კ(ალა)ტ(ო) ზი**“ (სიმონეთი)...

გვაროვნული სახელი საქართველოში ადრინდელი ფეოდალიზმის ეპოქაში ჩასახულა და VII-VIII სს.-ში მისი ჩამოყალიბების პროცესი დასრულებული ჩანს (ღლონტი, 1986, გვ. 48). ამ მოსაზრებას იზიარებენ ზ. ჭუმბურიძე, რ. თოფჩიშვილი... ამას მოწმობს იმერეთის ეპიგრაფიკულ ძეგლთა მონაცემებიც. მათში ისიც ჩანს, რომ უპირატესობა ენიჭება წინაპრის სახელს ან მეტსახელს, წინაპართგან კი – მამაკაცის

სახელს, როგორც ოჯახის უფროსს, გვარის მეთაურს (ჭუმბურიძე, 1987, გვ. 295).

XI-XII საუკუნეთა იმერეთის ლაპიდარული წარწერები შესრულებულია საეკლესიო ნაგებობებზე და მეტწილად საეკლესიო ხასიათისაა. მათში დაცული ანთროპონიმია გვანჯდის მნიშვნელოვან ინფორმაციას საერო პირთა და ხელისუფალთა, ასევე, შედარებით დაბალი იერარქიის წარმომადგენელთა შესახებ და გვიჩვენებს იმდროინდელი საქართველოს ერთ-ერთი კუთხის, იმერეთის, საზოგადოებრივი ცხოვრების მატერიალურ და სულიერ ფასეულობებს.

ლიტერატურა:

გოდერძიშვილი, ქ. (2012). ქართველური ანთროპონიმიკის ძირითადი საკითხები, თბილისი. „უნივერსალი“.

დასავლეთ საქართველოს წარწერები (შემდგენელი: ვ. სილოგავა), ნაკვეთი I (1980). თბილისი. „მეცნიერება“.

თოფჩიშვილი, რ. (2002). აღმოსავლური და დასავლური ელემენტი ქართულ ანთროპონიმიაში: „ქართველური მემკვიდრეობა“, VI, ქუთაისი, „აკაკი წერეთლის სახელმწიფო უნივერსიტეტის გამომცემლობა“.

ქართული გენეალოგია (ვაჟის სახელები) (2022, 27 თებერვალი): <http://www.geogen.ge/ge/msearch/4334/>

ქართული გენეალოგია (ვაჟის სახელები) (2022, 27 თებერვალი): <http://www.geogen.ge/ge/msearch/4312/>

ქართული გენეალოგია (ვაჟის სახელები) (2022, 27 თებერვალი): <http://www.geogen.ge/ge/msearch/4328/>

ღლონტი, ალ. (1986). ქართველური საკუთარი სახელები (ანთროპონიმთა ლექსიკონი), თბილისი: „საბჭოთა საქართველო“.

ჭუმბურიძე, ზ. (1987). დედაენა ქართული, თბილისი: „ნაკადული“.

ჭუმბურიძე, ზ. (2003). რა გქვია შენ? თბილისი: „ლოგოს-პრესი“.

Among the ancient Georgian epigraphic monuments that have been survived and reached us, the inscriptions of Imereti of the XI-XII centuries, which are especially rich by anthroponyms, can be distinguished. Along with the names of gods, angels, saints, and martyrs, we find the names and surnames of persons from high and relatively low hierarchy, of those who ordered the inscriptions and those who made them. The object of our research is the anthroponyms preserved in the lapidary inscriptions of Kutaisi, Khoni,

Vani, Terjola, Chiatura, Sachkhere (88 inscr. in total) (compiled by V. Silogava, 1980). Most of them are from the XI century.

In Georgian anthroponymy, along with the names of Georgian persons, foreign ones are also distinguished. According to R. Topchishvili, foreign names first of all paved their way among the representatives of the privileged class of Georgian people, and finally *“all the entered names coexisted together with the canonized Christian and Georgian-Kartvelian proper names”* (Topchishvili, 2002, p. 93). According to the datas of epigraphic monuments of Imereti, the situation is similar in XI-XII centuries. For example, we find names entered from Hebrew (some of them with variants):

Iva (Heb. Gift of God): „u~o, ga(n)usu(e)ne sulsa **Ivaisasa**...” (Tuzi, Terjola). The variant of this name should be **Ivna** mentioned in the inscription of Ivna(Simoneti, Terjola): „K~E, sh~e **Ivnai(Ბ)**“. According to V. Silogava, **Iva** and **Ivna**, may both be related to the name **Iv(a)nai(Ბ)** (Inscriptions from Western Georgia, 1980, p. 112), The original form of which – **lovane**, is confirmed in the epigraphy of Imereti: „...Sh~e **I(Ბ)(ovan)e**... shvilni **I(Ბ)(ovan)esni(Ბ)**“ (Kutaisi State History Museum, XI-XII cc.). The origin of this name is considered to be **lehokhanan**, **lohanan** (Heb. To whom God has mercy). It was borrowed from Hebrew into Greek, and from there it was spread into many languages around the world.

*“(It) is entered in Georgian language in the form of the Greek vocative... and in Khanmet-Haemet texts (more later as well) we find lohane, then – lo-ane and lovane, finally – Ivane, shortened form of which is – Vano... It seems that in the second half of the X century **Ivane** was already established in Georgian, but in writing, under the influence of the literary tradition, **lovane** still prevailed”* (Chumburidze, 1987, p. 353);

Iakob-i (Heb. disciple): „k~e, sh~e **Iakob**“ (Simoneti, Terjola)... It originally meant the second one of the twins, and then it acquired the meaning of disciple, a follower of God (ibid., p. 344);

In the XI century the name **Mikael-i** was widely spread (Heb. godlike, divine): „[tsmidao s(a)m(e)b(a)o, sh(eitsqal)e **Mi[k(a) el]**, ese kvaᲑ m[an] [sh] stsira“ (Bajiti, Sachkhere); It is also found in Darkveta (Chiatura), Ghvankiti (Terjola) inscriptions. **Mikaeli** also entered from Hebrew into Greek and in this way spread in various forms in many languages of the world (Chumburidze, 2003, p. 187).

The name **Lishai** (= gift) mentioned in the XI-XII century inscription in Khoni must be Hebrew: „ts~o g~i, sh~ e **I(ov)]ane lishai** G(iorg)is dzei(Ბ) a~n“.

There are a few names with **-i** vowel stems in Georgian. Most of them are borrowed from Greek names ended in **-ios**. The most common of these is **Giorgi**. It is noteworthy that in the XI century epigraphy of Imereti, **Giorgi** is mostly found as a symbol of saints and martyrs, persons of high hierarchy. for example: „ts~o **G(iorg)i**, meokh eq(a)v ts(inash)e...” (Savane, Sachkhere); **[mt(av(a)r)m(o)ts(a)misa G(iorg)i(s)sa...**“(Gadidi,Vani); „ts~o s(a)m(e)b(a)o, sh~ e d(ide)b[u]li **G(iorg)i m(e)p(e) i(Ბ)**“(katskhi, chiatura); „...me, **G(iorg)i e(ristavt)-e(ristavman)** avashene ese ts~i(Ბ) eklesiai(Ბ) savanis(a)i(Ბ)” (Savane)... **Giorgi** is also found as the name of persons of low hierarchy: „[ts~o s(a)m(e)b(a)o, sh~e **G(iorg)i** ese kvai (Ბ) m(a)tda iqida” (Bajiti, Sackhere)...

Kvi(3)rike (< Greek Lord, Sir): „t ts~o g~i, sh~e **K(vi(3)rik)e...**” (Simoneti, Terjola); „...shv(i)l(n)i Goliat(i)sni: A(n)toni Godobreli, L(i)p(ari)t ᲗᲗ **K(v(3)irik)e...**” (darkveti, chiatura)... Georgian equivalent of **Kvi(3)rike** is considered to be **Uplisa**, which has been the name of many historical figures in Georgian from the early times ...

In the epigraphy of Imereti there are also the names of persons of Persian origin:

Rati (Pers. lord or magnanimous, great-hearted): „a(gh)vashene [...] **Ratisa** da, [...] tsodvilisa s(u)lisa ch(e)misa” (Gadidi, Vani). **Rati** is the family name of the Eristavi(Feudal Lords) (Chumburidze, 1987, p. 364);

Saurmag-i (Old Pers. Black-shouldered): „t ts~o g~i, sh~ e **S(a)urm(a)g**, dze akunisa...” (Savane, Sachkhere). **Saurmag** was called the son of King Parnavaz (III century BC) ...

Khursi Eristavi (Feudal Lord) is mentioned in the constructing inscription of the temple in 1046 (Savane, Sachkhere). It is a Persian name meaning bear (Georgian genealogy: <http://www.geogen.ge/ge/msearch/4334/>). comp. **Khovi(3)rsi** (> Khursi): „t s(a)m(e)b(a)o ts~o sh~ e da adide M(a)r(ia)m deopali da shvilni misni – g~i da **Khovi(3)rsi**” (Koreti, Sachkhere);

Vardan-i (Tuzi, Terjola) is Persian and means hero or citizen. It entered from Armenian (Chumburidze, 1987, p. 338).

Other names mentioned in inscriptions of Imereti must also be of Eastern origin: **Iohab-n** (Katskhi, Chiatura), **Haraba** (Haraba inscr., 1046), **Ioane**, **Iakob(i)**, **Mikael(i)**, **Giorgi**, **Rati** (like many other names) are Georgianized, canonized Christian names (Topchishvili, 2002, p. 94).

In the ancient fund of Georgian anthroponyms Al. Ghlonti distinguishes three groups: basic, derivative, and composed names. The first two of them are chronologically attributed to the ancient layer by the scientist, and the

composed ones – to the later (1986, p. 15). The names of all three groups are confirmed in Imereti.

Two group of names are distinguished in Anthroponymy. They are: 1. unmotivated, and 2. Motivated (Goderdzishvili, 2012, p. 50).

Anthroponymy of Imereti Lapidarium is semantically heterogeneous. According to our material, motivated, anthroponimized names of transparent etymology are distinguished: **Khutsi** (Katskhi), **Molozoni(q)** (Koreti), **Khatisa** (Simoneti), **Perisa** (Koreti), **Ianvar** (ibid). The vowel-stem variant of this name – **Ianvara** is known, which, according to Z. Chumburidze, is a Georgian name, meaning “born in January”, “Of January”. The name **Ianvar-i** (January) itself, in turn, is derived from the name of the Roman deity **Ianus** (Janus) (Georgian genealogy: <http://www.geogen.ge/ge/msearch/4312/>).

R. Topchishvili notes that in the first volume of “Kartlis Tskhovreba” (“Life of Kartli”) the Georgian name itself is found only twice among the honorees: Zviadi and Kakhaberi. “**Zviad-i** was a popular name in Georgia of all times. It is also found in a 13th century document” (2002, pg. 94). According to our analytical material, **Zviad-i** is confirmed earlier in the inscriptions of Perevi (Chiatura), as well as Koreti (Sachkhere) in the XI century. In the same epoch there is also found its composed version **Gulzviad-i**: „avashene... s(a)l(o)cv(e)l(a)d ...msh(o)b(e)lta ch(e)mtatvis – **G(u)lz(via)d(i)st(vi)s** da M(a)r(ia-mi)st(vis)...“ (Savane, Sachkhere).

The etymology of some anthroponyms is not clear. These are, for example: **Goliati** (Darkveti, Chiatura), **Vashaqma** (Tuzi), **Shalva** (Simoneti; Bajiti...). Al. Chincharauli connects **Shalva** with the Georgian name **Shavleg** (= black, brunette): “A man came to his mother: your Shavleg was killed... Shalva’s mother was crying, tousling her agate-like hair” (Georgian folk poetry, XI, 17: <http://www.geogen.ge/ge/msearch/4328/>), According to Z. Chumburidze, **Shalva** is Jewish and means peace, but the scientist does not exclude the supposition of Al. Chincharauli about its connection with the Georgian name, **Shavleg**. Shalva was the family name of Toreli. Its earlier form **Shave-la> Shavla** is preserved in the surnames: Shavladze, Shavlidze, Shavelashvili ... (Chumburidze, 1987, p. 373).

Unmotivated names are: **Liparit-i** (Darkveti), Which has an unknown meaning and is entered into Armenian from Georgian. It is the name of the feudal lords of Trialeti (Chumburidze, 1987, p. 353); **Lachkhi**, **Kokhala** (Darkveti); **Ikhna** (Simoneti); **Sira** (Katskhi); **Korda** (Koreti)...

In the Lapidarium of Imereti the names of women from the high hierarchy of the XI century are preserved: **Guarandukht-i** – mother of King Bagrat

(inscription of Bagrati Cathedral, Kutaisi), **Mariam-i** – mother of George feudal lord of Eristavi (Savane, Sachkhere), **Tskhoreba** – daughter of feudal lord of Eristavi (Katskhi, Chiatura)...

Analytical material is rich in other types of onomastic material, which shows the history of a surname, family name or nickname. It is as follows: „...M(i)k(a)el **Michvitinisa dz(e)i**“ (Koreti), „...M(i)k(a)el **Mchevrais dze Kordai**“ (ibid). comp. Mchevrais dze – Chirai(q)s dzis. or: Ch(a)relis dze (V. Silogava) (inscriptions of western Georgia, 1980, pg. 126), „...**lochipi(s) dzeni**“ (ibid)... in other inscriptions as well: „...**Jikh(/š)uaisdzisa**...“ (Katskhi); „...**Ghvinos dzei Giorgi**“ (Simoneti); „...**Gm(i)r(i)sdzissa** K(vi(š)rik)esa“ (Savane); „...**S(a)jis dze G(iorg)i**“ (Khoni, XI-XII бб.); „...**St(e)p(a)ne K(ala)t(o)zi**“ (Simoneti)...

The family name originated in Georgia in the era of early feudalism, and in the VII-VIII centuries the process of its formation seems almost complete (Ghlonti, 1986, p. 48). This opinion is shared by Z. Chumburidze, R. Topchishvili... This is evidenced by the data of epigraphic monuments of Imereti. They also show that preference is given to the name or nickname of the ancestor, and from the ancestor – the name of the man as the head of the family, the leader of the surname (Chumburidze, 1987, p. 295).

Lapidary inscriptions of Imereti of XI-XII centuries are made on church buildings and are mostly of ecclesiastical nature. The anthroponymy preserved in them provides important information about secular persons and authorities, as well as representatives of a relatively low hierarchy and shows the material and spiritual values of social life in one of the parts of Georgia, Imereti, at that time.

Literature:

- Goderdzishvili, K. (2012). Kartveluri antroponimikis dziritadi sakitkhebi. [Basic Issues of Kartvelian Anthroponymy]. Tbilisi. “Universal”.
- Dasavlet Sakartvelos tsartserebi. [Inscriptions of Western Georgia] (Compiler: V. Silogava), Part I (1980). Tbilisi. “Science”.
- Topchishvili, R. (2002). Aghmosavluri da dasavluri elementi kartul antroponimiashi. [Eastern and Western Elements in Georgian Anthroponymy]: “Kartvelian Heritage”, VI. Kutaisi, Akaki Tsereteli State University Press.
- Kartuli genealogia (vazhis saxelebi). [Georgian genealogy (son names)] (2022, 27 February): <http://www.geogen.ge/ge/msearch/4334/>
- Kartuli genealogia (vazhis saxelebi). [Georgian genealogy (son names)] (2022, 27 February): <http://www.geogen.ge/ge/msearch/4312/>

- Kartuli genealogia (vazhis saxelesi). [Georgian genealogy (son names)] (2022, 27 February): <http://www.geogen.ge/ge/msearch/4328/>
- Ghlonti, Al. (1986). Kartveluri sakutari saxelesi (antroponimta leksikoni). [Kartvelian proper names (Dictionary of Anthroponyms)], Tbilisi: "Soviet Georgia".
- Chumburidze, Z. (1987). Dedaena kartuli. [Mother language Georgian] Tbilisi: "Nakaduli".
- Chumburidze, Z. (2003). Ra gkvia shen? [What is your name?] Tbilisi: Logos-Press.